

Mads Ivar Kirkeberg og Jon Epland

**Inntektsstatistikk for Oslo
– nivå, utvikling og fordeling**

Notater

Innhold

1. Oslos totale inntekter	3
2. Utviklingen i husholdningsinntektene	7
3. Ulikhet og fordeling	12
4. Barn i lavinntektsfamilier i Oslo	17
Referanser	26

Tabeller

Tabell 1.1. Inntektsregnskap for bosatte personer. Hele landet og Oslo. Oslos andel. 1993, 1998, 2004 og 2005. Beløp i 2005-kroner.....	5
Tabell 1.2. Inntektsregnskap for bosatte personer. Antall personer med beløp. Hele landet og Oslo. Oslos andel. 1993, 1998, 2004 og 2005.....	6
Tabell 2.1. Gjennomsnitt og median for ulike inntektsbegreper. Kroner. 2005	9
Tabell 2.2. Inntekt etter skatt per forbruksenhet for ulike husholdningstyper. Median. 2005	11
Tabell 3.1. Inntekt etter skatt per forbruksenhet for ulike inntektsklasser (desilgrupper). 1994, 1998 og 2005. Andel av totalinntekten.....	13
Tabell 3.2. Utviklingen i grenseverdier (persentiler) 1994, 1998 og 2005. Inntekt etter skatt per forbruksenhet. 2005-kroner	13
Tabell 3.3. Andelen personer med husholdningsinntekt per forbruksenhet (EU-skala) under hhv. 50, 60 og 70 prosent av medianinntekten for alle personer. 1994, 1998 og 2005. Personer i studenthusholdninger er utelatt	16
Tabell 4.1. Andel og antall barn 0-15 år med vedvarende lavinntekt i periodene 1996-1998 og 2002-2004.	18
Tabell 4.2. Andel og antall barn 0-15 år med vedvarende lavinntekt i periodene 1996-1998 og 2002-2004. EUs målemetode. Oslo med bydeler.....	21
Tabell 4.3. Andel og antall barn 0-15 år med vedvarende lavinntekt i perioden 2002-2004. EUs målemetode. Oslo med bydeler, etter ulike kjennemerker.....	23

Innledning

I forbindelse med Kommunal- og regionaldepartementets arbeid med stortingsmeldingen om Oslo, Hovedstadsmeldingen (St.meld. nr. 31, 2006-2007), ble det utarbeidet et notat om inntektsforholdene i Oslo frem til og med inntektsåret 2004. På grunn av kort tidsfrist ble fremstillingen stort sett avgrenset til å sammenstille ferdig statistikk. Formålet med notatet var å gi en kortfattet oversikt over inntektsnivå, inntektsutvikling og inntektsfordeling i hovedstaden sammenlignet med landet for øvrig. Notatet bygde dels på statistikk fra ulike offentlige registre og dels på statistikk fra utvalgsundersøkelser.

Dette notatet bygger stort sett på nevnte notat, men tallene er nå oppdatert med siste tilgjengelige årgang i inntektsstatistikken – 2005. I tillegg er det lagt til et kapittel om barn i lavinntektsfamilier i hovedstaden som er hentet fra en rapport som ble skrevet etter at stortingsmeldingen forelå (Epland og Kirkeberg 2007).

Hovedstaden er gjennom hele notatet avgrenset til Oslo kommune, og ikke noe omland er inkludert i tallene.

Notatet har følgende oppbygging: i kapittel 1 gis det en oversikt over hovedstadens inntektsstruktur fra et makroperspektiv. Hvor stor andel av de totale kontante inntektene som norske husholdninger mottar, tilfaller folk i Oslo? Det skilles på ulike typer inntekter som yrkesinntekt, kapitalinntekter, pensjoner, trygder og ulike stønader. For å kunne si noe om inntektsstrukturen har endret seg over tid er det gitt tall for flere år i perioden 1993-2005.

I kapittel 2 presenteres inntektstall for ulike husholdningstyper i Oslo sammenlignet med landet for øvrig. Både inntektsnivå og inntektsutvikling siden midten av 1990-tallet belyses ved hjelp av tall fra Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesundersøkelse for husholdninger. Hvordan ligger inntektsnivået i hovedstaden sammenlignet med resten av landet? Har husholdningene i Oslo hatt en sterkere eller svakere vekst enn den generelle inntektsveksten de siste årene?

I kapittel 3 beskrives hvordan inntektene er fordelt i Oslo. Flere tidligere studier har dokumentert at Oslo er det stedet i landet med de største inntektsmessige forskjellene. Kapitlet gir en oversikt over hvordan inntektsfordelingen har utviklet seg i perioden 1994-2005. Har inntektsveksten kommet alle til gode eller har noen grupper i hovedstaden hatt en bedre inntektsvekst enn andre? Hvordan plasserer hovedstadsbefolkningen seg i den generelle inntektsfordelingen for landet?

De store forskjellene i økonomiske levekår gir seg også utslag i at vi finner mange barnefamilier med inntekt under lavinntektsgrensen i hovedstaden. I kapittel 4 sammenligner vi forekomsten av lavinntekt blant barn i Oslo med andre norske storbyer, og mellom de ulike bydelene i hovedstaden. Hva kjennetegner de bydelene som har høye andeler med barn i familier med lave inntekter? Har det skjedd endringer de siste årene i hvor i hovedstaden vi finner barnefamilier med små økonomiske ressurser?

1. Oslos totale inntekter

Nasjonalregnskapsstatistikk viser at Oslo bidro med 17 prosent av totalt BNP på drøyt 1 743 milliarder kroner i 2004. Hovedstaden har også høyest BNP per sysselsatt – 16 prosent over landsgjennomsnittet i 2004 (Statistisk sentralbyrå 2007a).

Statistisk sentralbyrås inntektsstatistikk viser også at Oslo er i en særstilling med hensyn på hvor stor andel av totale kontante inntekter som tilfaller hovedstadens husholdninger.

I tabellene 1.1 og 1.2 gis det en oversikt over hovedstadens inntektsstruktur sammenlignet med hele landet. For å kunne si noe om inntektsstrukturen har endret seg over tid er det gitt tall for årene 1993, 1998, 2004 og det siste tilgjengelige året i Statistisk sentralbyrås inntektsstatistikk - 2005. Tabell 1.1 viser sum beløp for de ulike inntekstpostene i 2005-kroner, mens tabell 1.2 viser hvor mange personer som er registrert som mottakere av de ulike inntektene.

Oslo har økt sin andel av landets samlede inntekt

Norske husholdninger mottok 1 136 milliarder kroner i ulike kontante inntekter i 2005. Av dette utgjorde Oslo sin andel 15 prosent eller nesten 171 milliarder kroner. I 1993 var tilsvarende andel lavere - 13,5 prosent (drøyt 92 milliarder kroner). Det er flere årsaker til denne utviklingen. Flere av sammenhengene kan studeres nærmere ved å se på utviklingen i de ulike inntektstypene.

Yrkesinntektenes betydning har økt ...

Oslos andel av landets totale yrkesinntekt utgjorde drøyt 14 prosent i 2005 sammenlignet med 13 prosent i 1993. Yrkesinntekt består av både lønnsinntekter og inntekt fra selvstendig næringsvirksomhet. Begge typer yrkesinntekt økte mer i Oslo enn i landet for øvrig i denne perioden. Lønnsinntektene i hovedstaden økte med 62 prosent fra 59,1 mrd i 1993 til 95,8 mrd kroner i 2005, mens totale lønnsinntekter i landet ellers økte med 54 prosent (i faste priser). Veksten i inntekt fra selvstendig næringsvirksomhet har vært enda større. Næringsinntektene¹ i Oslo økte med 157 prosent fra 1993 til 2005 sammenlignet med 37 prosent i landet for øvrig. Noe av dette kan forklares med at hovedstaden har fått flere personer i yrkesaktiv alder i perioden. Befolkningsstatistikk viser at ved utgangen av 2005 var 67 prosent av hovedstadsbefolkningen i alderen 20-66 år sammenlignet med 61 prosent for hele landet. Tilsvarende andeler i 1993 var henholdsvis 63 og 60 prosent. Tabell 1.2 viser at antall personer med yrkesinntekt har økt mer i Oslo enn ellers i landet. I 2005 var det registrert drøyt 18 prosent flere personer med yrkesinntekt i Oslo sammenlignet med i 1993. Tilsvarende økning i personer med registrert yrkesinntekt i landet for øvrig, var i underkant av 8 prosent i denne perioden.

... mens pensjoner er blitt mindre viktig for hovedstadsbefolkningen

Mens yrkesinntekter har økt i betydning for hovedstadsbefolkningen har flere typer pensjoner og stønader blitt mindre viktig. Hovedstadsbefolkningen mottok 15,5 milliarder kroner i ulike ytelser fra folketrygden i 2005 – en andel på 10,4 prosent av totale utbetalinger. I 1993 var tilsvarende andel 12,7 prosent. Mens antall mottakere av pensjoner og trygder øker for landet som helhet, har antall pensjonister og trygdemottakere i Oslo falt fra 117 000 i 1993 til 110 000 personer i 2005. Igjen er demografiske endringer en del av forklaringen. Fra 1993 til 2005 ble det om lag 15 500 færre personer i aldersgruppen 67 år og eldre i hovedstaden. Samtidig har Oslo en lavere andel uførepensjonister enn landsgjennomsnittet. Trygdestatistikk viser for eksempel at ved utgangen av 2004 hadde 7,6 prosent av Oslos befolkning i alderen 18-67 år, uførepensjon. Landsgjennomsnittet var 10,4 prosent (NAV 2005).

I 2005 utgjorde dagpenger ved arbeidsledighet i underkant av 9,5 milliarder kroner for landet totalt. Oslos andel av dette var 15,8 prosent eller rett i underkant av 1,5 milliarder kroner. I 1993 utgjorde Oslos andel av total arbeidsledighetstrygd 10,7 prosent.

¹ Næringsinntekten er netto, dvs. etter at eventuelle underskudd i næringsvirksomhet er fratrukket.

Mindre vekst i skattefrie overføringer i Oslo sammenlignet med landet ellers

Skattefrie overføringer omfatter en rekke ulike stønader som barnetrygd, kontantstøtte, bostøtte, sosialhjelp, grunn- og hjelpestønad, studiestipend mv. I Oslo økte disse skattefrie inntektene med 25 prosent fra 1993 til 2005 målt i faste priser. I landet ellers var tilsvarende økning 33,5 prosent. Noen av disse stønadene er spesifisert i tabellene 1.1 og 1.2.

I 1993 ble hver fjerde krone i sosialhjelp utbetalt til en husholdning i Oslo. Denne andelen har minsket og i 2005 blir hver femte krone i sosialhjelp utbetalt til hovedstadsbefolkningen, men fortsatt er altså Oslo sterkt overrepresentert i bruk av økonomisk sosialhjelp. En viktig årsak til dette er den store bokonsentrasjonen av ikke-vestlige innvandrere i hovedstaden hvor denne stønaden er en viktig inntektskilde for mange. Innvandrerbefolkningen er også overrepresentert i mottak av bostøtte, og bidrar til at hovedstaden har hatt en langt høyere vekst i denne stønaden, enn i landet for øvrig. I 2005 utgjorde bostøtten 300 millioner kroner i Oslo – en andel på drøyt 15 prosent av totalt utbetalt bostøtte.

Barnetrygden har også økt noe mer i Oslo enn ellers i landet. Utbetalt barnetrygd utgjorde 1 388 millioner kroner i Oslo i 2005 – en andel på 9,8 prosent av totalt utbetalt barnetrygd.

Kapitalinntekter – Oslo i en særstilling

Kapitalinntekter i tabellene 1.1 og 1.2 består av renteinntekter på bankinnskudd, aksjeutbytte, realisasjonsgevinster fratrukket realisasjonstap, i tillegg til andre kapitalinntekter som nettoinntekt ved utleie av fast eiendom, avkastning på sparedelen av livsforsikring mv. Oslo er sterkt overrepresentert i mottak av ulike typer avkastning på kapital. I 2005 mottok hovedstadsbefolkningen til sammen nesten 36 milliarder kroner i ulike kapitalinntekter. Hver fjerde krone i kapitalinntekt tilfalt en person i hovedstaden dette året. Aksjeutbytte er den klart største enkeltinntekten med til sammen 28,3 milliarder kroner. I 2005 ble 28,5 prosent av alt aksjeutbytte i landet utdelt til personer bosatt i hovedstaden. Tilsvarende andel i 1993 var i underkant av 27 prosent. Av alle som mottok aksjeutbytte i 2005 viser tabell 1.2 at nesten 14 prosent var bosatt i Oslo sammenlignet med nesten 17 prosent i 1993. Det har med andre ord blitt relativt sett færre personer i hovedstaden som mottar aksjeutbytte, men de mottar nå betraktelig større beløp. Vi vil senere i notatet vise hvordan dette har vært med på å påvirke inntektsfordelingen i Oslo.

Renteinntekter av bankinnskudd utgjorde 1,9 milliarder kroner i Oslo i 2005 – 18,4 prosent av totale renteinntekter i landet. Andelen har økt fra 15,6 prosent i 1993.

Tabell 1.1. Inntektsregnskap for bosatte personer. Hele landet og Oslo. Oslos andel. 1993, 1998, 2004 og 2005. Beløp i 2005-kroner¹

	1993			1998		
	Hele landet (millioner kroner)	Oslo (millioner kroner)	Oslos andel (prosent)	Hele landet (millioner kroner)	Oslo (millioner kroner)	Oslos andel (prosent)
Yrkesinntekt	488 999	63 783	13,0	613 518	84 274	13,7
Lønn	438 647	59 145	13,5	559 551	77 844	13,9
Netto næringsinntekt	50 352	4 638	9,2	53 967	6 430	11,9
Kapitalinntekt	40 091	7 741	19,3	51 390	10 777	21,0
Renteinntekter	22 151	3 450	15,6	14 793	2 357	15,9
Aksjeutbytte	9 324	2 491	26,7	20 436	5 543	27,1
Skattepliktige overføringer	130 987	17 625	13,5	144 790	18 317	12,7
Ytelser fra folketrygden	90 722	11 483	12,7	105 934	12 335	11,6
Dagpenger ved arbeidsledighet	14 989	1 610	10,7	6 034	705	11,7
Skattefrie overføringer	28 914	3 531	12,2	33 660	3 898	11,6
Barnetrygd	14 373	1 348	9,4	15 107	1 468	9,7
Bostøtte	1 072	113	10,5	1 688	185	11,0
Sosialhjelp	4 629	1 187	25,6	4 217	979	23,2
Samlet inntekt	688 991	92 680	13,5	843 359	117 267	13,9
Antall bosatte personer	4 324 836	477 781	11,0	4 445 340	502 867	11,3
	2004			2005		
	Hele landet (millioner kroner)	Oslo (millioner kroner)	Oslos andel (prosent)	Hele landet (millioner kroner)	Oslo (millioner kroner)	Oslos andel (prosent)
Yrkesinntekt	716 469	100 898	14,1	754 792	107 736	14,3
Lønn	657 610	92 310	14,0	680 274	95 803	14,1
Netto næringsinntekt	58 859	8 588	14,6	74 517	11 933	16,0
Kapitalinntekt	91 594	25 606	28,0	142 389	35 781	25,1
Renteinntekter	9 569	1 769	18,5	10 277	1 895	18,4
Aksjeutbytte	63 583	19 939	31,4	99 347	28 283	28,5
Skattepliktige overføringer	194 101	22 412	11,5	200 360	22 825	11,4
Ytelser fra folketrygden	142 842	14 980	10,5	148 274	15 489	10,4
Dagpenger ved arbeidsledighet	11 043	1 791	16,2	9 485	1 497	15,8
Skattefrie overføringer	39 516	4 442	11,2	38 316	4 431	11,6
Barnetrygd	14 371	1 383	9,6	14 233	1 388	9,8
Bostøtte	2 000	284	14,2	1 964	300	15,3
Sosialhjelp	4 962	958	19,3	4 770	943	19,8
Samlet inntekt	1 041 680	153 358	14,7	1 135 856	170 772	15,0
Antall bosatte personer	4 606 363	529 846	11,5	4 640 219	538 411	11,6

¹ Alle inntekter er omregnet til 2005-kroner ved hjelp av konsumprisindeksen.

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå

Tabell 1.2. Inntektsregnskap for bosatte personer. Antall personer med beløp. Hele landet og Oslo. Oslos andel. 1993, 1998, 2004 og 2005

	1993			1998		
	Hele landet	Oslo	Oslos andel	Hele landet	Oslo	Oslos andel
Yrkesinntekt	2 511 000	277 000	11,0	2 656 000	307 000	11,6
Lønn	2 394 000	269 000	11,2	2 535 000	297 000	11,7
Netto næringsinntekt	351 000	28 000	8,0	348 000	32 000	9,2
Kapitalinntekt	2 963 000	332 000	11,2	3 332 000	388 000	11,6
Renteinntekter	2 908 000	325 000	11,2	3 318 000	386 000	11,6
Aksjeutbytte	265 000	44 000	16,6	314 000	44 000	14,0
Skattepliktige overføringer	1 494 000	163 000	10,9	1 371 000	145 000	10,6
Ytelser fra folketrygden	1 015 000	117 000	11,5	1 037 000	112 000	10,8
Dagpenger ved arbeidsledighet	390 000	34 000	8,7	207 000	19 000	9,2
Skattefrie overføringer	1 545 000	153 000	9,9	1 583 000	159 000	10,0
Barnetrygd	538 000	52 000	9,7	551 000	55 000	10,0
Bostøtte	80 000	8 000	10,0	107 000	12 000	11,2
Sosialhjelp	161 000	28 000	17,4	129 000	20 000	15,5
Samlet inntekt	3 425 000	390 000	11,4	3 547 000	414 000	11,7
Antall bosatte personer	4 324 836	477 781	11,0	4 445 340	502 867	11,3
	2004			2005		
	Hele landet	Oslo	Oslos andel	Hele landet	Oslo	Oslos andel
Yrkesinntekt	2 715 000	323 000	11,9	2 732 000	328 000	12,0
Lønn	2 584 000	308 000	11,9	2 602 000	312 000	12,0
Netto næringsinntekt	347 000	40 000	11,5	349 000	41 000	11,7
Kapitalinntekt	3 438 000	407 000	11,8	3 472 000	414 000	11,9
Renteinntekter	3 423 000	405 000	11,8	3 459 000	413 000	11,9
Aksjeutbytte	373 000	52 000	13,9	381 000	53 000	13,9
Skattepliktige overføringer	1 385 000	142 000	10,3	1 384 000	142 000	10,3
Ytelser fra folketrygden	1 112 000	110 000	9,9	1 118 000	110 000	9,8
Dagpenger ved arbeidsledighet	188 000	24 000	12,8	168 000	22 000	13,1
Skattefrie overføringer	1 261 000	132 000	10,5	1 269 000	135 000	10,6
Barnetrygd	635 000	64 000	10,1	641 000	66 000	10,3
Bostøtte	119 000	13 000	10,9	116 000	13 000	11,2
Sosialhjelp	129 000	18 000	14,0	126 000	18 000	14,3
Samlet inntekt	3 669 000	431 000	11,7	3 699 000	438 000	11,8
Antall bosatte personer	4 606 363	529 846	11,5	4 640 219	538 411	11,6

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

2. Utviklingen i husholdningsinntektene

Vi så langt har sett på hvordan de ulike inntektene fordeler seg i et makroperspektiv, det vil si hvor stor andel av de totale inntektene som tilfaller hovedstadsbefolkningen over tid. I dette kapitlet tar vi steget ned på mikronivå og prøver vi å belyse hvordan den økonomiske situasjonen er for ”gjennomsnittshusholdningen” i Oslo, sammenlignet med landet ellers.

Små husholdninger i hovedstaden

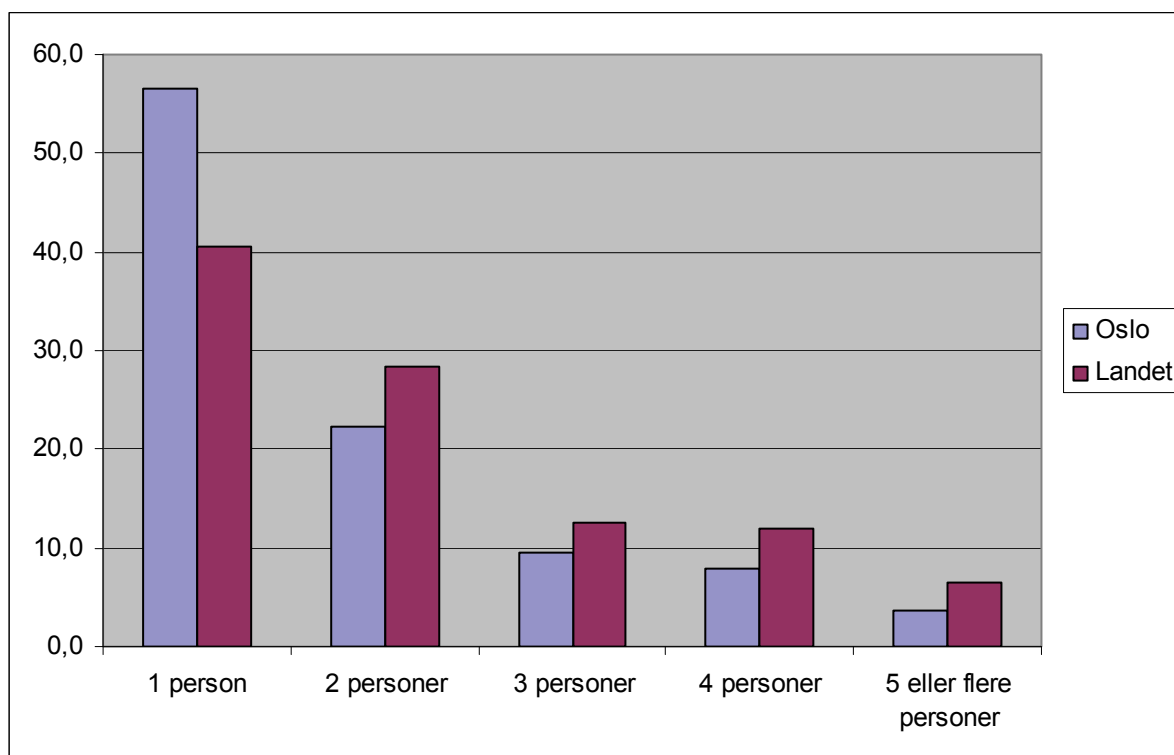
Oslo skiller seg klart fra resten av landet når det gjelder husholdningssammensetning. Som figur 2.1 viser skiller hovedstaden seg ut først og fremst ved den høye andelen enpersonhushold. Mens andelen som bor alene var 40 prosent for landet ved utgangen av 2005, var andelen aleneboende så høy som 56 prosent i Oslo.² Tilsvarende er det klart færre store husholdninger i Oslo sammenlignet landet for øvrig. I sum fører dette til at gjennomsnittlig husholdningsstørrelse i Oslo bare er på 1,8 personer, mot 2,2 for landet totalt.

Siden formålet blant annet er å sammenligne inntektsnivået til hovedstadsbefolkningen med landet totalt, er det nødvendig å justere for det at husholdningene i Oslo er mindre enn i resten av landet. En mye bruk metode for kunne sammenligne den økonomiske levestandarden til husholdninger av ulik sammensetning og størrelse, er å omregne husholdningsinntektene til inntekt per forbruksenhet. En slik omregning skal ta hensyn til både det at store husholdninger trenger større inntekter enn små husholdninger for å ha tilsvarende økonomisk velferd, men også det at store husholdninger oppnår stordriftsfordeler når flere bor sammen og kan dele på fellesutgifter som for eksempel strøm og oppvarming, TV, aviser, bredbånd mv. Det finnes imidlertid en rekke ulike såkalte ekvivalensskalaer som benyttes til slike omregninger, men det er ingen enighet om hvilken skala som er den beste. I de tallene som presenteres her er den såkalte EU-skalaen benyttet ved omregning til inntekt per forbruksenhet. Denne skalaen benyttes nå av EU, og regnes som en skala som legger moderat vekt på husholdningenes stordriftsfordeler.³

² Datagrunnlaget er her Inntektsstatistikk for husholdninger som i større grad reflekterer den ”faktiske” husholdningssituasjonen, enn befolkningsstatistikkenes tall over ”formell” husholdningssituasjon (se for eksempel Statistisk sentralbyrå 2006). I den ”faktiske” definisjonen har blant annet studenter blitt flyttet ut fra foreldrehusholdningen (der de er folkeregistrert), i de tilfeller der studiestedet befinner seg i en betydelig avstand fra foreldrehjemmet. Siden Oslo er den største studentbyen i landet, fører dette til at antall husholdninger i Oslo øker, når en benytter en definisjon basert på faktisk husholdningssituasjon. Dette gjelder særlig tallet på enpersonhushold.

³ I følge denne skalaen vil første voksne husholdningsmedlem få vekt lik 1, neste voksne få vekt lik 0,5 mens barn får vekt lik 0,3. En husholdning på to voksne og to barn vil dermed få en samlet forbruksvekt på 2,1 (1+0,5+0,3+0,3). Dette betyr at for at denne husholdningen skal ha samme økonomisk velferd som en som bor alene, må den ha en husholdningsinntekt som er 2,1 ganger større enn den som bor alene.

Figur 2.1. Andelen husholdninger etter tallet på personer i husholdningen. Oslo og landet i alt. 2005

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

Noe høyere inntektsnivå blant hovedstadsbefolkningen

Sammenlignet med befolkningen ellers så har hovedstadsbefolkningen et noe høyere inntektsnivå, men konklusjonen påvirkes av hvilket inntektsmål som benyttes.

Det at en så stor del av befolkningen i hovedstaden bor alene, gjør at en får klare utslag når en går fra å sammenligne inntekt per husholdning til inntekt per forbruksenhet. I tillegg påvirker den spesielle inntektssammensetningen til husholdningene i Oslo i høy grad gjennomsnittsinntektene. Vi har alt omtalt i kapittel 1 at nær 30 prosent av alt utbetalt aksjeutbytte tilfaller husholdninger bosatt i Oslo. Aksjeutbytte er sammen med andre kapitalinntekter svært skjevt fordelt mellom husholdningene, slik at denne typen av inntekt i høy grad er med på å påvirke gjennomsnittsbeløpene til husholdningene i hovedstaden. Benytter en derimot medianen⁴ i stedet for gjennomsnittet som et mål på det ”vanlige” inntektsnivået, endres bildet og det blir klart mindre økonomiske forskjeller mellom Oslo-borgerne og personer bosatt i andre deler av landet. Vi illustrerer betydningen av de ulike inntektsmålene i tabell 2.1.

Gjennomsnittlig husholdningsinntekt etter skatt for alle norske husholdninger var 409 000 kroner i 2005. Gjennomsnittsinntekten for husholdningene i Oslo var noe høyere med et beløp på 431 000 kroner. Dette betyr at husholdningen i hovedstaden hadde en gjennomsnittsinntekt som var 5 prosent høyere enn landsgjennomsnittet. Forskjellen i inntektsnivå mellom husholdningene i hovedstaden og hele landet øker til 13 prosent når vi sammenligner inntekt

⁴ Medianen er den midterste observasjonen i en fordeling som er rangert, for eksempel etter inntekt. Det vil altså være like mange personer eller husholdninger med inntekt høyere enn medianen som lavere enn medianen.

per forbruksenhet. Forklaringen er at husholdningene i Oslo er klart mindre enn i landet for øvrig. Det blir dermed færre husholdningsmedlemmer å fordele inntektene på.

Går vi over til å benytte *medianen* som inntektsmål, får vi et helt annet bilde. Medianinntekten per husholdning er nå klart lavere i Oslo enn i landet sett under ett, henholdsvis 266 000 kroner i hovedstaden mot 312 000 på landsbasis. Den store forskjellen mellom median og gjennomsnitt for hovedstaden er en klar indikasjon på at noen få husholdninger i Oslo er med på trekke gjennomsnittet kraftig opp. Dette er mest sannsynlig noen få husholdninger med store kapitalinntekter. Dersom en justerer for det at Oslo har mange aleneboende ved å benytte inntekt per forbruksenhet som inntektsmål, er inntektsnivået i hovedstaden på samme nivå som landsgjennomsnittet.

Tabell 2.1. Gjennomsnitt og median for ulike inntektsbegreper. 2005. Kroner

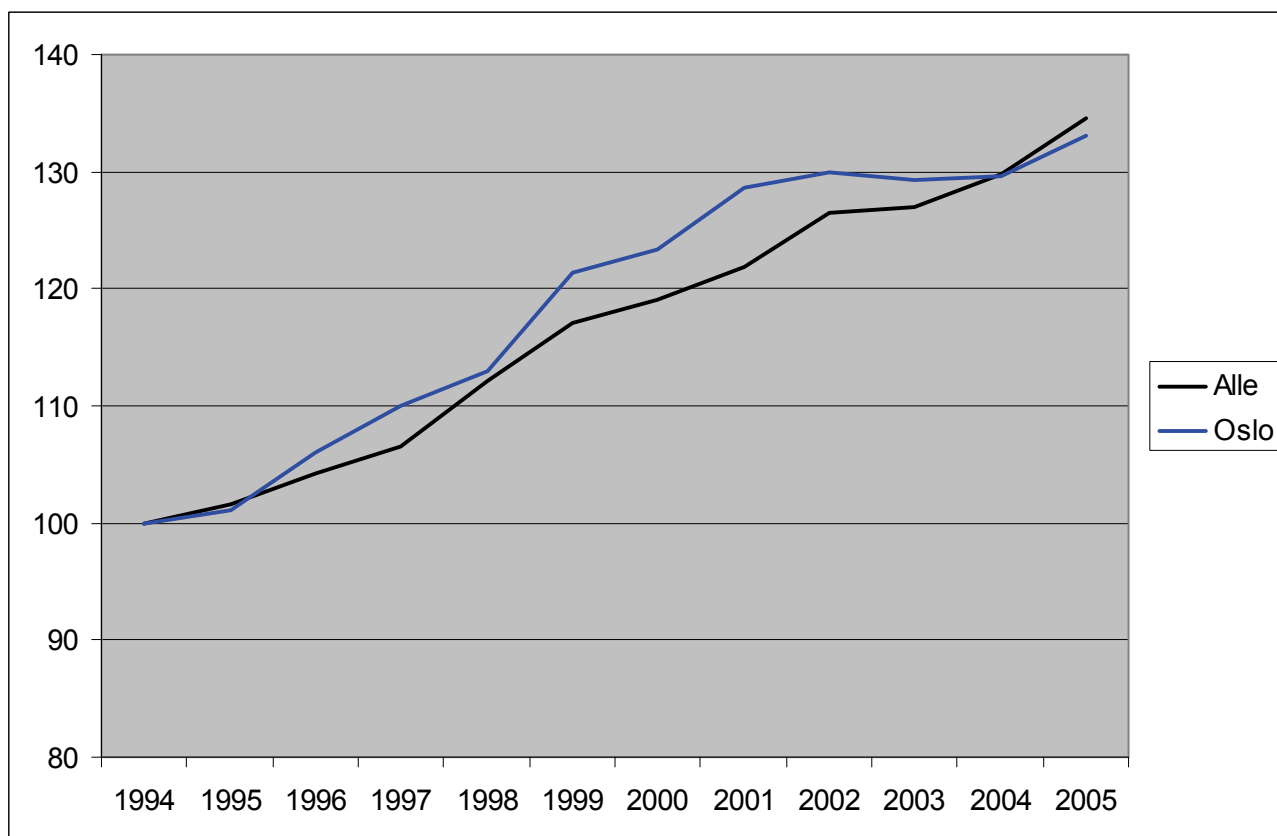
	I alt	Oslo	Resten av landet	Oslo i pst. av landet
Gjennomsnitt				
Inntekt etter skatt per husholdning	409 300	430 700	405 600	105
Inntekt etter skatt per forbruksenhet	261 900	295 100	256 200	113
Median				
Inntekt etter skatt per husholdning	312 400	266 300	322 500	85
Inntekt etter skatt per forbruksenhet	218 000	218 400	217 900	100
Andel husholdninger	100,0	14,7	85,3	
Antall husholdninger	2 107 272	309 665	1 797 607	

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

Om lag samme inntektsutvikling

Den siste tiårsperioden har vært en periode preget av sterk velstandsutvikling for husholdningene. Dette gjenspeiler seg også i inntektsnivået til husholdningene. Dersom vi tar utgangspunkt i inntekt etter skatt per forbruksenhet hadde hovedstadsbefolkningen en medianinntekt i 2005 som var 33 prosent høyere enn i 1994, omregnet til 2005-kroner (se figur 2.2). Dette var en noe lavere inntektsøkning enn i befolkningen generelt, der realveksten var på 35 prosent. Mens siste halvdel av 1990-tallet var en periode preget av en noe sterkere inntektsvekst i hovedstaden enn i landet for øvrig, er perioden 2000-2005 kjennetegnet av noe svakere inntektsvekst i Oslo enn i resten av landet.

Figur 2.2. Utviklingen i median inntekt etter skatt per forbruksenhet for personer. 1994–2005. Indeks i faste priser. 1994=100

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1994-2003) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2005).

Høye pensjonistinntekter

I tabell 2.2 ser vi nærmere på inntektene til personer i ulike husholdningstyper. Det vil gå fram at inntektsnivået for de fleste husholdningsgruppene ligger noe høyere i Oslo enn i landet for øvrig. Den største forskjellen finner en blant aleneboende pensjonister og pensjonistektepar. For begge disse husholdningstypene ligger inntektsnivået i hovedstaden om lag 17-18 prosent høyere enn tilsvarende grupper i befolkningen. Det høye inntektsnivået til hovedstadens pensjonister, skyldes i stor grad at mange i denne gruppen tidligere har vært yrkesaktive og hatt høye yrkesinntekter. Dette fører til at trygdeytelsene (både pensjoner fra folketrygden og tjenstepensjoner) er høyere i Oslo, enn i resten av landet. Blant annet var andelen alderspensjonister med særtillegg (minstepensjonister) under 20 prosent i Oslo i 2005, mot nesten 30 prosent i landet som helhet (NAV 2007). De eneste husholdningstypene som skiller seg ut ved at nivået i Oslo ikke ligger høyere enn for hele landet, er enslig forsørgere og enslige under 45 år. I den siste gruppen inngår imidlertid mange studenter i Oslo.

Tabell 2.2. Inntekt etter skatt per forbruksenhet for personer i ulike husholdningstyper. Median. 2005

	Oslo	Landet	Oslo i pst. av landet
Alle	234 800	231 000	102
Enslig under 45 år	164 500	165 000	100
Enslig 45-64 år	224 200	209 400	107
Enslig 65 år og over	175 600	150 600	117
Par uten barn, under 45 år ¹	301 700	276 900	109
Par uten barn, 45-64 år ¹	341 400	301 600	113
Par uten barn, 65 år og over ¹	244 000	206 200	118
Par med barn, 0-6 år ²	251 800	230 300	109
Par med barn, 7-17 år ²	270 300	248 200	109
Enslige forsørgere	183 000	182 900	100

¹ Alder refererer seg til eldste person. ² Yngste barns alder i husholdningen.

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

3. Ulikhet og fordeling

Det er godt dokumentert gjennom tidligere studier at de økonomiske forskjellene i Oslo er større enn i resten av landet, og at ulikheten økte på 1990-tallet (St.meld. 50, 1998-99, Wessel 2006). Nyere data tyder på at denne utviklingen ser ut til å fortsette. En ofte brukt tilnærming til å belyse inntektsfordelingen, er å dele befolkningen inn i tidelsgrupper (desilgrupper) etter størrelsen på inntekten. En slik inndeling vil for eksempel vise hvor stor andel av totalinntekten de ulike inntektsklassene disponerer over tid. Den første inntektsklassen (desilgruppe 1) vil da være den tidelen av befolkningen som har lavest inntekt, inntektsklasse 2 tidelen som har nest lavest inntekt, mens inntektsklasse 10 vil være tidelen av befolkningen med høyest inntekt. Dersom inntektsfordelingen i befolkningen var helt lik, ville alle de 10 inntektsklassene disponere 10 prosent hver av den totale inntekten.

Tabell 3.1 viser som forventet at ulikheten i Oslo er klart større enn i landet sett under ett. I 2005 disponerte den "fattigste" tidelen av befolkningen i Oslo bare 1,8 prosent av all husholdningsinntekt i Oslo, mens tilsvarende andel i hele landet var 3,3 prosent. På den annen side er det en ekstrem inntektskonsentrasjon i toppen av inntektsfordelingen i Oslo, der den rikeste tidelen disponerer nesten 42 prosent av all inntekt i 2005. Tilsvarende andel for samme gruppe for hele landet var til sammenligning 30 prosent. Tallene bekrefter videre at ulikheten har økt betydelig i perioden 1994 - 2005. Den rikeste tidelen av hovedstadsbefolkningen økte for eksempel sin andel av den totale inntekten fra om lag 25 prosent i 1994 til altså 42 prosent i 2005, mens alle andre inntektsklasser ser ut til å ha fått redusert sin andel i samme periode. Selv om inntektsulikheten også har økt for hele landet sett under ett, har ulikheten økt klart mer i hovedstaden.

På samme måte som for utviklingen i gjennomsnittsinntekter presentert i kapitel 2, er det nærliggende å peke på utviklingen i kapitalinntekter når en skal finne årsaker til utviklingen i ulikhet. På 2000-tallet har for eksempel aksjeutbyttene økt dramatisk, og siden en stor del av slike inntekter tilfaller hovedstaden, som vist i kapitel 1, vil dette også i stor grad påvirke inntektsfordelingen i Oslo. I tillegg var 2005 på mange måter et "ekstremår" når det gjelder kapitalinntekter. På grunn av varslede endringer i beskattingen av aksjeutbytte fra og med 2006, ble nesten 100 milliarder kroner utbetalt i aksjeutbytte i 2005. Som tidligere vist er mange av disse aksjonærene bosatt i Oslo.

En alternativ framstilling av inntektsulikhet er å se på utviklingen i grenseverdier i inntektsfordelingen. På samme måte som at medianen ikke påvirkes i særlig grad av noen få observasjoner med svært høye (eller lave) beløp, påvirkes heller ikke grenseverdiene i fordelingen i særlig grad av ekstremobservasjoner i utkanten av fordelingen. Tabell 3.2 viser utviklingen i de ulike grenseverdiene som benyttes til å konstruere desilgrupper. P10 vil med dette være den personen som har en husholdningsinntekt per forbruksenhet som gjør at han befinner seg akkurat mellom desil 1 og desil 2 (90 prosent av befolkningen vil ha høyere inntekt enn denne personen og 10 prosent vil ha lavere). P90 vil tilsvarende være den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10. P50 vil for orden skyld være det samme som medianinntekten, det vil si den personen som befinner seg midt i fordelingen.

Tabell 3.1. Inntekt etter skatt per forbruksenhet for ulike inntektsklasser (desilgrupper). 1994, 1998 og 2005. Andel av totalinntekten

	Landet			Oslo		
	1994	1998	2005	1994	1998	2005
1	3,8	4,1	3,3	2,5	3,0	1,8
2	5,9	6,1	5,3	5,1	5,3	3,7
3	7,1	7,1	6,3	6,3	6,4	4,7
4	8,0	8,0	7,1	7,4	7,3	5,6
5	9,0	8,8	7,9	8,5	8,1	6,5
6	9,8	9,6	8,6	9,5	8,9	7,3
7	10,7	10,5	9,4	10,6	10,0	8,2
8	11,9	11,6	10,5	11,9	11,1	9,3
9	13,4	13,2	12,1	13,7	13,0	11,1
10	20,4	20,9	29,5	24,5	27,0	41,8
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Antall observasjoner	12 799	14 521	2 107 272	1 472	1 668	309 665
----------------------	--------	--------	-----------	-------	-------	---------

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1994 og 1998) og Inntektsstatistikk for husholdninger 2005.

Tabell 3.2. Utviklingen i grenseverdier (persentiler) 1994, 1998 og 2005. Inntekt etter skatt per forbruksenhet. 2005-kroner

	Landet			Oslo			Realvekst 1994 – 2005 1994 = 100	
	1994	1998	2005	1994	1998	2005	Landet	Oslo
P10	96 000	113 000	133 000	87 000	110 000	105 000	139	121
P20	120 000	139 000	165 000	112 000	140 000	146 000	138	130
P30	138 000	159 000	189 000	137 000	163 000	177 000	137	129
P40	156 000	176 000	211 000	157 000	182 000	207 000	135	132
P50	172 000	192 000	231 000	176 000	199 000	235 000	134	134
P60	187 000	209 000	252 000	197 000	226 000	264 000	135	134
P70	205 000	230 000	278 000	222 000	248 000	297 000	136	134
P80	229 000	256 000	312 000	250 000	282 000	342 000	136	137
P90	266 000	302 000	376 000	295 000	339 000	428 000	141	145
P90/P10	2,8	2,7	2,8	3,4	3,1	4,1		

Antall observasjoner	12 799	14 521	2 107 272	1 472	1 668	309 665
----------------------	--------	--------	-----------	-------	-------	---------

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1994 og 1998) og Inntektsstatistikk for husholdninger 2005.

Ut i fra tabell 3.2 kan en konkludere med at sammenlignet med 1994 så har alle inntektsklassene i Oslo hatt realvekst i inntektene. Det er likevel klare forskjeller i utviklingen mellom de laveste og høyeste inntektsklassene. Personene i den nedre delen av fordelingen har hatt en klart svakere vekst i sine inntekter, sammenlignet med de høyeste inntektsklassene. Dette står i kontrast til landet for øvrig, der det er mindre forskjeller i

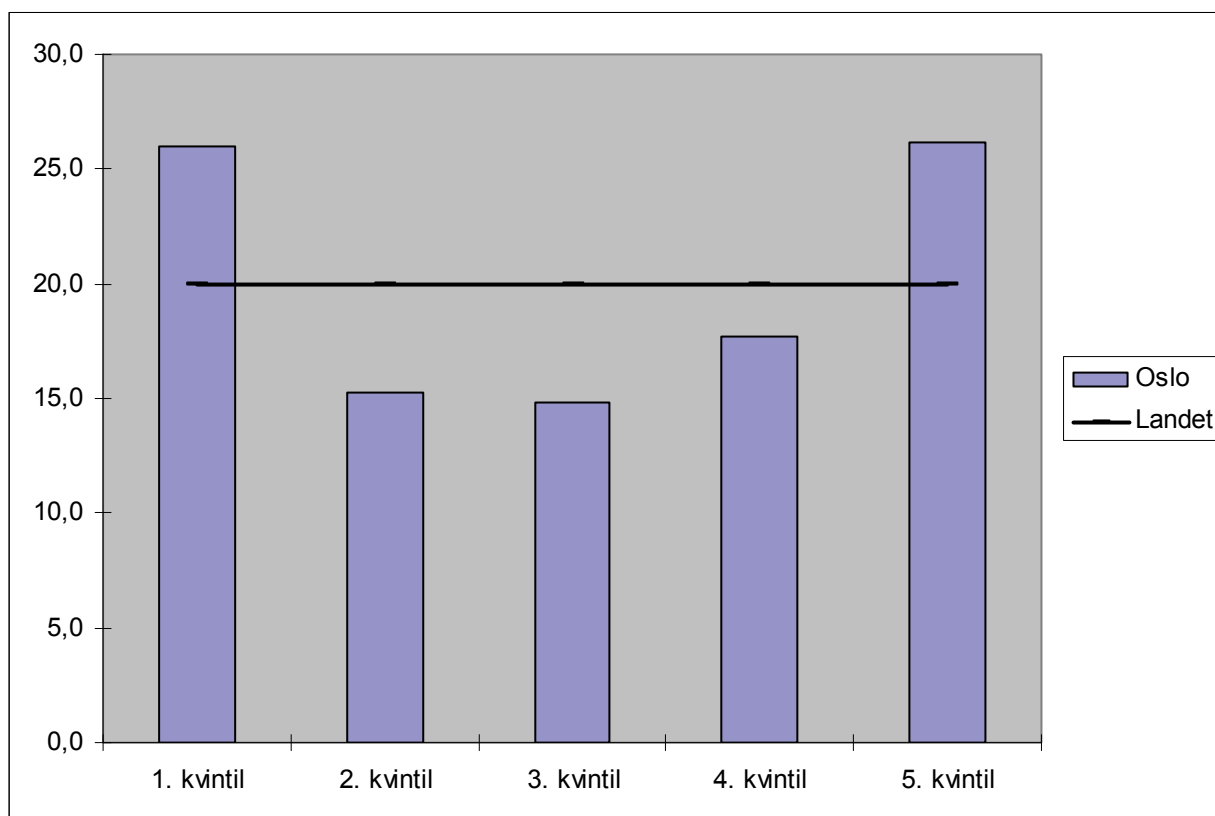
inntektsvekst mellom de ulike klassene. Utviklingen i grenseverdiene indikerer dermed at de økonomiske forskjellene har økt mer i hovedstaden enn i landet sett under ett. Mens forholdstallet mellom P90 og P10 har vært relativt stabilt for landet sett under ett i perioden mellom 1994 og 2005 (2,7 – 2,8), har tilsvarende forholdstall for hovedstadsbefolkningen blitt klart større de siste årene, og var på 4,1 i 2005. Dette kan tyde på at ulikheten er mer dyptgripende i Oslo enn i landet totalt. Det er igjen befolkningen i toppen av fordelingen som har en klart bedre inntektsutvikling enn resten av hovedstadsbefolkningen.

Hovedstadsbefolkningen overrepresentert i toppen av fordelingen ... og i bunnen

Vi skal også belyse inntektsutviklingen til hovedstadsbefolkningen ved å sammenlikne deres relative plassering i forhold til den generelle inntektsfordelingen i landet. På denne måten får vi fram om hovedstadsbefolkningen er overrepresentert eller underrepresentert i toppen eller bunnen av den norske inntektsfordelingen.

I figur 3.1 har vi delt inn hele befolkningen i fem like store grupper (kvintiler), sortert etter størrelsen på inntekten. Det vil altså være 20 prosent av befolkningen i hver inntektsklasse. Vi ser videre hvordan hovedstadsbefolkningen plasserer seg innen de samme inntektsklassene. Dersom for eksempel befolkningen i Oslo hadde nøyaktig samme inntektsfordeling som hele landet, ville hovedstadsbefolkningen fordele seg med 20 prosent innen hver av de fem inntektsklassene. Som figuren viser, er dette ikke tilfelle. Det kommer fram at hovedstadsbefolkningen er overrepresentert i både laveste og høyeste inntektsklasse, og tilsvarende underrepresentert midt i inntektsfordelingen. I 2005 befant 26 prosent av befolkningen i Oslo seg i den rikeste femdelen av den norske befolkningen. Det er en like stor overrepresentasjon av Oslo-befolkningen i den laveste inntektsklassen (26 prosent). Tallene for laveste inntektsklasse for Oslo blir likevel noe påvirket av at mange studenter bor i hovedstaden.

Figur 3.1. Andelen personer i Oslo som befinner seg i ulike inntektsklasser (kvintiler) basert på fordelingen for hele landet. 2005.

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

Høy andel med lavinntekt i Oslo

Flere analyser har konkludert med at forekomsten av lavinntekt er klart større i hovedstadsområdet, enn i andre deler av landet (se for eksempel Kirkeberg 2003, Langørgen, Møgstad og Aaberge 2003). Langørgen mfl. (2003) finner for eksempel at Oslo i 2001 hadde nesten en dobbelt så høy andel personer med lavinntekt som i landet totalt. Dersom en i tillegg tar hensyn til at boligutgiftene er klart høyere i hovedstadsområdet enn i resten av landet, økte forskjellen i lavinntekt ytterligere, nå til 2,5 ganger nivået for hele landet. Også når det gjelder lavinntekt blant barnefamilier, skiller Oslo seg ut med en høy andel under lavinntektsgrensen (Ytrehus 2004). Blant forklaringene på den relativt høye andelen med lavinntekt i hovedstaden kan nevnes en overrepresentasjon av grupper som tradisjonelt har høy sannsynlighet for å tilhøre lavinntektsgruppen, for eksempel ikke-vestlige innvandrere, aleneboende og unge i etableringsfasen.

Nyere data indikerer at det fortsatt er relativt sett flere personer med lavinntekt i hovedstaden, sammenlignet med landet totalt. Dersom en benytter en lavinnteksdefinisjon som i dag benyttes i EU (inntekt etter skatt per forbruksenhet under 60 prosent av medianinntekten) hadde hovedstaden en andel med lavinntekt på 14,3 prosent i 2005, mot 9,6 prosent for hele landet. Personer i studenthusholdninger er da utelatt. Settes lavinntektsgrensen ned til 50 prosent av medianen, blir det enda større forskjeller mellom landet totalt og hovedstadsbefolkningen, respektive 4,7 prosent og 8,5 prosent. Det er altså en klart høyere andel som har svært lave husholdningsinntekter i Oslo, sammenlignet med landet som helhet. Det er her nærliggende å peke på innvandrerbefolkningen som en gruppe der mange har lave

inntekter, og som i tillegg har økt i omfang de siste årene (Statistisk sentralbyrå 2007b). Tabell 3.3 antyder likevel at andelen med lavinntekt også var høy i Oslo i 1994, men ble redusert i 1998. Dette kan tyde på at også konjunktorene kan forklare variasjoner i lavinntekt. I motsetning til 1998 var for eksempel arbeidsledigheten relativt høy i både 1994 og 2005, i følge Arbeidskraftundersøkelsene.

Tabell 3.3. Andelen personer med husholdningsinntekt per forbruksenhet (EU-skala) under hhv. 50, 60 og 70 prosent av medianinntekten for alle personer. 1994, 1998 og 2005. Personer i studenthusholdninger er utelatt

	Landet			Oslo		
	1994	1998	2005	1994	1998	2005
Under 50%	5,9	4,1	4,7	8,2	6,2	8,5
Under 60%	10,4	9,8	9,6	13,9	11,2	14,3
Under 70%	19,1	17,4	17,1	21,1	17,5	21,5
Antall observasjoner	12 610	14 312	2 018 554	1 436	1 647	285 857

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1994 og 1998) og Inntektsstatistikk for husholdninger 2005.

4. Barn i lavinntektsfamilier i Oslo⁵

I foregående kapittel fant vi at hovedstaden skilte seg ut som et område med en relativt høy andel personer under lavinntektsgrensen. Flere andre analyser av lavinntekt peker også på at hovedstaden er preget av stor ulikhet i de økonomiske levekårene (blant annet Kirkeberg 2003, Ytrehus 2004 og Mogstad 2005).

Barn skiller seg ut som en spesielt sårbar gruppe. For det første har barn ikke samme muligheter som voksne i arbeidsfør alder til selv å påvirke sine levekår, men er avhengig av å bli forsørget av familien de tilhører. I de fleste vestlige land er ikke «barnefattigdom» forbundet med materiell nød, men heller med faren for utestengning fra ulike sosiale arenaer. Barn som vokser opp i familier med lav inntekt, vil stå i fare for ikke å kunne delta i samme type aktiviteter eller kjøpe de samme forbruksgodene som sine venner. I verste fall kan dette føre til sosial utestengning. Undersøkelser har vist at fattigdom kan virke reproduserende, det vil si at den går i arv fra en generasjon til den neste. Barn som vokser opp i ressursvake familier (det vil si foreldrene har lave inntekter, lav utdanning og svak yrkestilknytning), har også større sannsynlighet for selv å «arve» de samme karakteristika (Unicef 2000).

Vi skal derfor til slutt i dette notatet se nærmere på forekomsten av økonomisk utsatte barn i hovedstaden og de ulike bydelene. Men la oss først se på hvordan lavinntekt blant barn fordeler seg i Oslo sammenlignet med andre norske storbyer.

Lavinntekt blant barn først og fremst et byfenomen

Vi har tidligere sett at Oslo peker seg ut med både en høy inntektsulikhet og en høy lavinntektsandel. I tabell 4.1 sammenlignes Oslo med andre norske storbyer⁶ i to perioder, 1996-1998 og 2002-2004. Lavinntekt er målt ved EUs metode – 60 prosent av mediangjennomsnittet i treårsperioden (se egen boks). Byene i tabellen dekker om lag 40 prosent av alle barn i lavinntektsgruppen.

⁵ Dette kapitlet er hentet fra rapporten ”Barn i lavinntektsfamilier 1996-2004” (Epland og Kirkeberg 2007).

⁶ Vi har valgt å slå sammen bykommunene Porsgrunn/Skien, Fredrikstad/Sarpsborg og Stavanger/Sandnes siden disse geografisk har vokst sammen, og blir behandlet som enheter i Statistisk sentralbyrås tettstedsstatistikk.

Tabell 4.1. Andel og antall barn 0-15 år i familier med vedvarende lavinntekt i periodene 1996-1998 og 2002-2004. EUs målemetode. Storbyer

	Lavinntekt 1996-1998		Lavinntekt 2002-2004		Lavinntekt 2002-2004 ekskl. barn med ikke-vestlig landbakgrunn		Andel barn 0-15 år med ikke-vestlig landbakgrunn	
	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år	1996-1998	2002-2004
Hele landet	4,5	33 955	5,6	43 710	3,9	28 452	4,5	6,3
Oslo	8,1	5 746	10,8	7 815	3,3	1 780	21,1	25,8
Drammen	7,6	623	10,3	897	4,3	299	14,1	19,9
Porsgrunn/Skien	5,0	661	7,0	937	4,3	540	4,6	7,5
Fredrikstad/ Sarpsborg	5,4	935	6,7	1 271	4,8	851	2,7	6,4
Kristiansand	5,2	675	5,6	764	3,9	484	7,0	8,5
Stavanger/ Sandnes	4,4	1 312	5,2	1 608	3,3	945	5,4	7,2
Trondheim	4,6	1 131	5,1	1 307	3,4	821	4,0	5,1
Bergen	4,0	1 559	5,0	2 053	3,6	1 391	3,8	5,3
Tromsø	3,2	337	4,2	468	3,5	381	1,3	2,1

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

Inntektsbegrep og analyseenhet

Det inntektsbegrepet som benyttes i beskrivelsen av lavinntekt, er inntekt etter skatt. Dette begrepet framkommer etter følgende regnskap:

Inntekt etter skatt = Lønnsinntekt
+ netto næringsinntekt fratrukket eventuelt underskudd og avskrivninger
+ brutto kapitalinntekt (renteinntekter og avkastning på verdipapir)
+ sum overføringer (pensjoner og stønader)
– utlignet skatt og negative overføringer (underholdsbidrag og pensjonspremier i arbeidsforhold).

Selv om dette inntektsbegrepet omfatter de fleste kontante inntektene familiene mottar, må en være oppmerksom på at dette begrepet ikke omfatter viktige inntekter som også kan ha stor betydning for individenes velferdsnivå. Dette gjelder for eksempel verdien av offentlige tjenester, verdien av hjemmeproduksjon og såkalte "svarte" inntekter. I tillegg inngår heller ikke inntekt av egen bolig i dette begrepet. Av samme prinsipp er heller ikke renteutgifter trukket fra.

Det er barn under 16 år som er analyseenheten i dette kapitlet. Men siden barn som oftest blir forsørget av foreldre eller andre voksne i husholdningen, har det liten mening å se på de individuelle inntektene til disse barna. Det er derfor den samlede inntekten til alle familiemedlemmer (familieinntekten) som avgjør om et barn tilhører lavinnteksgruppen, eller ikke. Ulike registeropplysninger er benyttet for perioden 1996–2004 for å kartlegge familiesammensetningen til barna og derigjennom gi et godt bilde av disse barnas økonomiske velferd. Tallene omfatter barn tilhørende familietyperne ektepar med barn, samboerpar med felles barn og enslig mor eller far med barn. Tallene for 2004, som er det siste året vi studerer i dette kapitlet, viser at 94 prosent av alle barn under 18 år tilhører en av disse familietyperne.

Vedvarende lavinntekt

Vedvarende lavinntekt er definert på bakgrunn av det beløpet som utgjør gjennomsnittet av de årlige medianinntektene for hele befolkningen i en treårsperiode (omregnet til faste priser). I dette kapitlet har vi benyttet en lavinnteksdefinisjon basert på EUs ekvivalensskala med lavinntektsgrense lik 60 prosent av mediangjennomsnittet.

I følge EUs skala skal første voksne person ha vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5 mens hvert barn får vekt lik 0,3. Ifølge EUs lavinnteksdefinisjon defineres alle personer med en gjennomsnittlig husholdningsinntekt per forbruksenhet lavere enn 130 000 kroner i treårsperioden 2002–2004 som å ha vedvarende lavinntekt.

Barn som tilhører en familie med bruttofinanskapital per forbruksenhet (EU-skala) høyere enn 250 000 kroner er utelatt fra lavinnteksgruppen.

Drammen har høyest andel barn i lavinntektsfamilier - etter Oslo

Tabellen viser at det har skjedd en del endringer mellom de to periodene. Andelen barn i lavinntektsfamilier har økt i alle byene, men økningen har vært høyest i Oslo og Drammen. Disse to byene har de klart høyeste andelen barn med vedvarende lavinntekt i både 1996-1998 og 2002-2004. Drammen har en lavinntektsandel nesten like høy som hovedstadens. En viktig forklaring til dette er den langt høyere konsentrasjonen av barn med ikke-vestlig bakgrunn i Oslo og Drammen sammenlignet med de andre storbyene. I treårsperioden 2002-2004 hadde hvert fjerde barn i hovedstaden, og hvert femte barn i Drammen, ikke vestlig landbakgrunn. Vi ser også at økningen i andelen innvandrerbarn mellom de to periodene, har vært størst i disse to byene.

I 1996-1998 hadde Stavanger/Sandnes, Bergen og Tromsø en lavinntektsandel blant barn som lå under landsgjennomsnittet. I 2002-2004 ligger disse byene fortsatt under nivået for landet totalt, men nå har også Trondheim en lavinntektsandel som er lavere enn i hele landet. Av storbyene er det Tromsø som har færrest barn under lavinntektsgrensen. Sannsynligheten for at et barn skal ha vedvarende lavinntekt er 2,5 ganger høyere i Oslo sammenlignet med vår nordligste storby.

Når barn med ikke-vestlig landbakgrunn "utelates" i målingen av lavinntekt blir andelen relativt jevne for alle storbyene. Oslo, sammen med Stavanger/Sandnes, får nå den laveste andelen barn i lavinntektsfamilier med 3,3 prosent, mens Fredrikstad/Sarpsborg har den høyeste andelen med 4,8 prosent. Tallene illustrerer at dårlige økonomiske levekår blant barn, spesielt i Oslo og Drammen, hovedsakelig er et innvandrerfenomen. For Oslo sitt vedkommende skal vi se nærmere på dette, og hvordan dette er med på å forklare de store forskjellene innad i hovedstaden.

Oslo med bydeler

I tabell 4.2 gis det en oversikt over andelen barn med vedvarende lavinntekt i de ulike bydelene i Oslo i 1996-1998 og 2002-2004. Igjen er det EU sin målemetode som er benyttet. I 1996-1998 bodde 17 prosent av alle barn 0-15 år med vedvarende lavinntekt, i Oslo. I 2002-2004 hadde denne andelen økt noe, til 18 prosent.

Høyest andel barn med lavinntekt i Oslo indre øst

Av Oslos 17 bydeler⁷ (ny bydelsinndeling per 1. januar 2004) hadde ti bydeler i 1996-1998 en høyere andel barn i familier med lavinntekt, enn andelen på landsbasis. I 2002-2004 er det elleve bydeler med en så høy lavinntektsandel. Forskjellen i lavinntekt mellom bydelene er meget stor. Oslo indre øst som består av bydelene Gamle Oslo, Grünerløkka og Sagene, skiller seg ut med de klart høyeste lavinntektsandelene. De laveste andelen barn som tilhører lavinntektsfamilier, finner vi i Oslo ytre vest med bydelene Ullern, Vestre Aker og Nordre Aker. Disse tre bydelene ligger alle under landsgjennomsnittet. I Gamle Oslo tilhørte hvert fjerde barn (25 prosent) i 2002-2004 en familie med vedvarende lavinntekt, mens på Ullern var denne andelen 3,5 prosent. Det er med andre ord mer enn syv ganger mer sannsynlig for et barn i Gamle Oslo å tilhøre lavinnteksgruppen sammenlignet med et barn på Ullern.

⁷ For bydelene Sentrum og Marka er antall observasjoner så få at vi har valgt å utelate disse to bydelene.

Tabell 4.2. Andel og antall barn 0-15 år i familier med vedvarende lavinntekt i periodene 1996-1998 og 2002-2004. EUs målemetode. Oslo med bydeler.

	Lavinntekt 1996-1998		Lavinntekt 2002-2004	
	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år
Hele landet	4,5	33 955	5,6	43 710
Oslo i alt	8,1	5 746	10,8	7 815
Gamle Oslo	21,7	975	25,1	1 063
Grünerløkka	17,9	671	22,6	786
Sagene	14,7	335	17,4	424
St. Hanshaugen	9,2	173	8,5	175
Frogner	5,6	172	8,8	281
Ullern	3,4	136	3,5	139
Vestre Aker	2,8	189	3,7	243
Nordre Aker	2,7	160	3,9	256
Bjerke	5,5	175	11,3	421
Grorud	7,8	283	12,9	522
Stovner	10,9	492	15,4	737
Alna	9,9	685	14,3	980
Østensjø	3,6	214	7,2	472
Nordstrand	3,7	235	3,8	252
Søndre Nordstrand	10,9	814	15,0	1 045
Sentrum	:	:	:	:
Marka	:	:	:	:
Uoppgitt bydel	:	:	:	:

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

: betyr at tall ikke kan offentliggjøres.

I likhet med Ytrehus (2004) finner vi at forskjellen mellom bydelene i Oslo er større enn forskjellen mellom kommunene med de laveste og høyeste andelen barn i lavinntektsfamilier. Ingen kommuner har så høye andeler barn med lavinntekt som bydelene i Oslo indre øst. Men samtidig har heller ingen av bydelene i Oslo ytre vest like lave andeler som kommunene med færrest økonomisk utsatte barn.

Andelen barn med lavinntekt øker i nesten alle bydeler

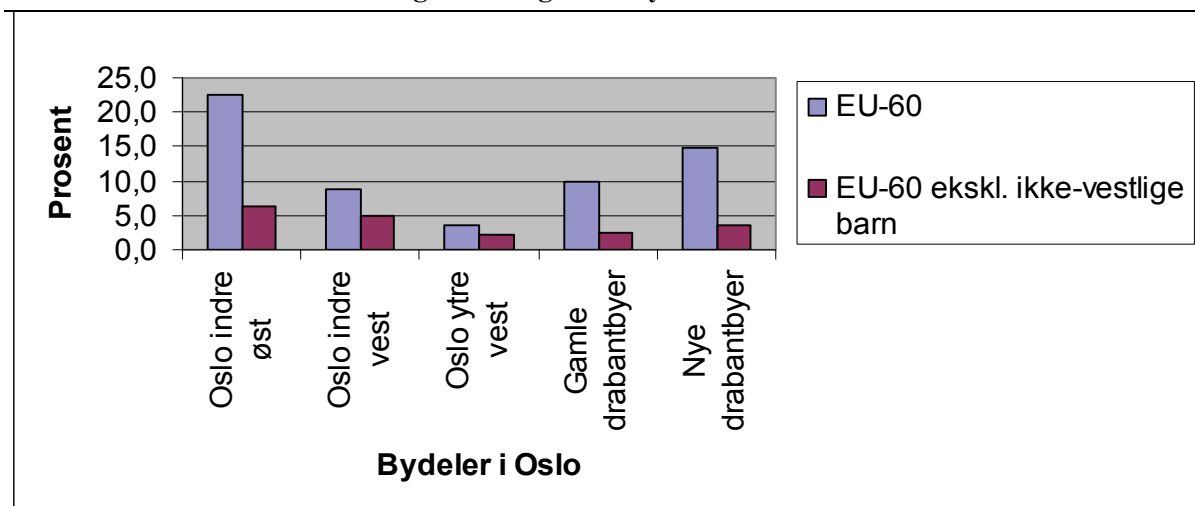
I nesten alle bydeler har andelen barn i familier med lavinntekt økt mellom 1996-1998 og 2002-2004. Det eneste unntaket er St. Hanshaugen som har hatt en liten nedgang. I prosentpoeng har økningen vært størst i de to gamle drabantbyene Grorud og Bjerke, og i de nye drabantbyene Stovner, Alna og Søndre Nordstrand. Tabell 4.2 viser at det har skjedd endringer i bokonsentrasjonen av barn med lavinntekt mellom de to periodene. I 1996-1998 bodde 34 prosent av alle barna i lavinntektsgruppen i hovedstaden, i Oslo indre øst. I 2002-2004 er denne andelen falt til 29 prosent. Denne positive utviklingen kan ha sammenheng med det handlingsprogrammet som staten og kommunen i fellesskap har hatt for å bedre levekårene til voksne og barn i denne delen av Oslo. Handlingsprogrammet foregikk i perioden 1997-2006. Evalueringen av programmet viste at levekårene ble klart forbedret i denne perioden, blant annet er en mindre andel av befolkningen i indre øst uførepensjonerte, på attføring eller er langtidsmottakere av sosialhjelp (Barstad m.fl. 2006).

Flere av barna i familier med lavinntekt er nå bosatt i Groruddalen. Nesten hvert femte (18 prosent) barn i hovedstadens lavinntektsgruppe bor nå i de gamle drabantbyene, sammenlignet med 12 prosent i 1996-1998. I de nye drabantbyene har denne andelen vært uforandret mellom de to periodene, men det er i disse bydelene vi nå finner flest økonomisk utsatte barn. Blant barn i alle lavinntektsfamilier i Oslo, bor 35 prosent i en av bydelene Stovner, Alna eller Søndre Nordstrand. Det er nå laget også et eget handlingsprogram for Groruddalen for perioden 2007-2011 hvor bedring av levekårene står sentralt. En av hovedutfordringene i programmet er å sørge for at så mange som mulig vil være i stand til å forsørge seg selv og sine nærmeste gjennom tilknytning til arbeidslivet (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007).

Mange ikke-vestlige bor i bydeler med mange økonomisk utsatte barn

I tabell 4.3 ser vi på noen bakgrunnskjennermerker ved bydelene i Oslo for å beskrive bydeler med høye eller lave andeler barn som tilhører familier med lavinntekt. Vi ser at områder med en høy andel barn i lavinntektsgruppen, også har en høy andel barn med ikke-vestlig bakgrunn. Det er i Oslo indre øst og i de gamle og nye drabantbyene vi finner den største bokonsentrasjonen av ikke-vestlige barn. I Gamle Oslo har halvparten av barna i alderen 0-15 år bakgrunn fra Øst- Europa, Asia, Afrika, Mellom- og Sør-Amerika samt Tyrkia. Nesten like høye andeler finner vi i den gamle drabantbyen Grorud, og de nye drabantbyene Stovner, Alna og Søndre Nordstrand. I figur 4.1 er lavinntektsandelene vist både ved å inkludere og utelate barn med ikke-vestlig bakgrunn. Figuren illustrerer den sterke overrepresentasjonen av innvandrerbarn i lavinntektsgruppen. Andelen barn med lavinntekt i Oslo indre øst faller fra 22,4 til 6,4 prosent når ikke-vestlige utelates. I de nye drabantbyene faller tilsvarende andel fra 14,9 til 3,7 prosent. I Oslo ytre vest er derimot endringen mer marginal - fra 3,7 til 2,3 prosent.

Figur 4.1 Andelen barn 0-15 år i familier med vedvarende lavinntekt 2002-2004. Inkl. og ekskl. barn med ikke-vestlig landbakgrunn. Bydeler i Oslo

Vi ser i tabell 4.3 at lav yrkestilknytning spesielt preger barnefamilie i de tre bydelene i Oslo indre øst. Den bydelen med høyest andel barn i lavinntektsfamilier, Gamle Oslo, har også den høyeste andelen barn som lever i familier uten inntekt av eget arbeid. I 2002-2004 opplevde hvert femte barn i denne bydelen at ingen av familiemedlemmene var yrkestilknyttede. Men vi ser også at i både nye og gamle drabantbyer er det en

overrepresentasjon av barn uten yrkestilknyttede i familien – sammenlignet med landet som helhet. Dette henger igjen sammen med den høye bokonsentrasjonen av ikke-vestlige innvandrere i disse bydelene, og hvor mange grupper (for eksempel tyrkere, pakistanere, somaliere) har en lav andel sysselsatte. I motsatt ende finner vi bydelene i Oslo ytre vest - Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand⁸ – hvor yrkestilknytningen i barnefamiliene er høyere enn på landsbasis. I disse fire bydelene er det også mer vanlig enn i landet totalt at to eller flere i familien er yrkestilknyttet. I alle de øvrige bydelene er det en underrepresentasjon i andelen barn med flere yrkestilknyttede i familien.

Tidligere studier har vist at de mer barnerike familiene ofte havner i lavinntektsgruppen (Epland og Kirkeberg 2007). Tabell 4.3 viser at bydelene med en høy andel økonomisk utsatte barn, også har mange barnerike familier. Igjen skyldes mye av dette den høye konsentrasjonen av ikke-vestlige familier hvor barnetallet gjennomsnittlig ligger høyere enn i barnefamilier uten innvandrerbakgrunn. Oslo indre øst og de nye drabantbyene har en til dels langt høyere andel barn i familietyper ”par med fire eller flere barn”, enn tilsvarende andel på landsbasis. I alle de tre drabantbyene Stovner, Alna og Søndre Nordstrand tilhører mer enn hvert tiende barn en slik familie. Også enslige forsørgere med flere barn er overrepresentert i bydelene med høye lavinntektsandeler.

Tabell 4.3. Andel og antall barn 0-15 år i familier med vedvarende lavinntekt i perioden 2002-2004. EUs målemetode. Oslo med bydeler, etter ulike kjennemerker.

	Andel barn 0-15 år				
	Lavinntekt 2002-2004	Ikke-vestlig landbakgrunn	Lavinntekt ekskl. ikke-vestlige barn	Ingen yrkestilknyttede i familien i perioden	To yrkestilknyttede i familien i perioden
Hele landet	5,6	6,3	3,9	4,0	52,4
Oslo i alt	10,8	25,8	3,3	7,5	47,3
Gamle Oslo	25,1	49,8	6,9	20,2	25,9
Grünerløkka	22,6	38,5	7,4	15,6	32,5
Sagene	17,4	33,1	4,4	12,2	37,3
St. Hanshaugen	8,5	14,1	3,5	8,0	46,5
Frogner	8,8	8,4	5,7	7,3	44,4
Ullern	3,5	4,3	2,1	2,5	61,4
Vestre Aker	3,7	4,3	2,4	3,3	57,9
Nordre Aker	3,9	4,6	2,7	3,5	63,1
Bjerke	11,3	38,1	3,0	9,0	45,6
Grorud	12,9	43,8	3,2	7,5	40,7
Stovner	15,4	44,9	3,4	7,1	41,4
Alna	14,3	47,1	3,5	8,3	38,9
Østensjø	7,2	18,2	2,3	4,9	52,0
Nordstrand	3,8	7,0	1,9	3,5	57,5
Søndre Nordstrand	15,0	42,1	4,1	9,5	41,8
Sentrum	:	:	:	:	:
Marka	:	:	:	:	:
Uoppgitt bydel	:	:	:	:	:

⁸ Den observante leser med litt geografikunnskaper vil nok stusse over at Nordstrand blir klassifisert som Oslo ytre vest, da bydelen vitterlig ligger sørøst i Oslo. I flere levekårsanalyser (eksempelvis Mogstad 2005 og Hernes mfl. 2007) har det derimot vært vanlig å legge Nordstrand sammen med bydelene på ytre vestkant da de er ”like” på en rekke levekårsvariabler. Men betegnelsen Oslo ytre vest må altså leses med litt romslighet.

Tabell 4.3 (forts.) Andel og antall barn 0-15 år i familier med vedvarende lavinntekt i perioden 2002-2004. EUs målemetode. Oslo med bydeler, etter ulike kjennemerker.

	Andel barn 0-15 år			
	Par med fire eller flere barn	Enslig forsørger med tre eller flere barn	Mottatt sosialhjelp minst en gang	Mottatt sosialhjelp i alle tre år
Hele landet	7,1	2,4	9,4	2,7
Oslo i alt	6,8	3,1	12,0	4,3
Gamle Oslo	11,9	6,1	29,7	11,8
Grünerløkka	9,0	3,2	21,8	10,6
Sagene	7,9	3,3	19,5	8,0
St. Hanshaugen	4,2	3,1	10,3	4,0
Frogner	3,1	1,7	8,5	2,9
Ullern	3,0	1,8	2,5	1,2
Vestre Aker	4,2	2,5	3,4	1,1
Nordre Aker	3,4	1,3	4,5	1,6
Bjerke	6,0	3,5	16,3	6,4
Grorud	8,6	4,0	16,0	4,8
Stovner	10,7	4,1	13,0	4,5
Alna	10,2	3,5	13,8	4,0
Østensjø	5,1	2,1	9,5	3,2
Nordstrand Søndre	3,4	1,8	5,9	1,6
Nordstrand	11,2	4,7	18,1	6,4
Sentrum	:	:	:	:
Marka	:	:	:	:
Uoppgitt bydel	:	:	:	:

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

Mottak av økonomisk sosialhjelp varierer mye

Ikke overraskende finner vi at mange barnefamilier mottar økonomisk sosialhjelp i de samme bydelene hvor yrkestilknytningen er lav, og hvor mange barn lever i familier med små økonomiske ressurser. Oslo indre øst og drabantbyene ”scorer” igjen høyest. Eneste unntak er den gamle drabantbyen Østensjø som ligger på landsnivået i mottak av denne støtten. I Oslo indre øst finner vi en sterk overrepresentasjon. I Gamle Oslo har familien til nesten hvert tredje barn mottatt sosialhjelp minst en gang i løpet av tre-årsperioden 2002-2004. På Grünerløkka og Sagene gjelder dette for hvert femte barn. Andelene faller imidlertid betraktelig når vi setter som krav at barnefamilien skal ha mottatt sosialhjelp i hvert av de tre årene. Dette tyder på at for mange familier er økonomisk sosialhjelp en mer midlertidig og sporadisk økonomisk støtte, selv om de tilhører lavinntektsgruppen gjennom hele perioden. Likevel har om lag hvert tiende barn i Oslo indre øst mottatt sosialhjelp i alle tre årene vi studerer, mens andelen på landsbasis er 2,7 prosent. I både de nye og gamle drabantbyene er det også en høyere andel barnefamilier med sosialhjelp gjennom hele tre-årsperioden, enn i landet totalt.

I Oslo ytre vest er bruk av sosialhjelp langt mindre vanlig. I Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand er andelen barn i familier som mottar denne økonomiske støtten langt lavere enn landsgjennomsnittet.

Boligmarkedet forklarer mye av bosettingsmønsteret til de med lavinntekt

Det er viktig å påpeke at det vil være flere kjennetegn ved barnefamilier med lavinntekt utover de som vi har hatt anledning til å studere nærmere her. Barn som lever i familier med små økonomiske ressurser er ingen homogen gruppe, og årsakene til at man befinner seg i lavinntektsgruppen vil variere mye. I dette kapitlet har vi bare prøvd helt kort å vise noen felles ytre kjennetegn hos disse lavinntektsfamiliene, og hvordan dette varierer geografisk.

De resultatene vi finner for bydelene i Oslo er også godt dokumentert i tidligere studier av hvordan lavinntektsgruppen er bosatt i hovedstaden. Både Ytrehus (2004) som benyttet data fra Folke- og bolig tellingen 2001 til å måle årlig lavinntekt, og Mogstad (2005) som benyttet samme undersøkelse, men tok hensyn til forskjeller i boligpriser ved å benytte ”regionspesifikke” lavinntektsgrenser, finner stort sett de samme forskjellene i lavinntekt mellom bydelene. Begge disse studiene peker på boligmarkedet i Oslo som en viktig faktor til å forklare bosettingsmønsteret til lavinntektsgruppen. Tidligere undersøkelser har vist at det er en nær sammenheng mellom barnefamilienes boligforhold og deres økonomiske velferd. På landsbasis var det nærmere 60 prosent av barna med vedvarende lavinntekt som bodde i en bolig som familien ikke var eier av (Epland og Kirkeberg 2007). Variasjoner i boligpriser og boligtyper i de ulike bydelene, forklarer mye av bosettingsmønsteret til barnefamiliene nederst i inntektsfordelingen i hovedstaden. I tillegg bidrar tilbudet av kommunale og private utleieboliger til at vi finner barn som tilhører lavinntektsfamilier, også der hvor boligprisene er høyere. Det er også viktig å påpeke at statistikken viser at vi finner barn med lavinntekt også i selveide boliger i bydelene på vestkanten. Tidligere økonomisk situasjon kan ha muliggjort dette, men at hendelser i ettertid som for eksempel arbeidsløshet, samlivsbrudd eller sykdom, har forverret de økonomiske levekårene (Ytrehus 2004).

Vi har vist at det skjer endringer i bosettingsmønsteret til barnefamiliene i lavinntektsgruppen. Fortsatt finner vi de høyeste relative andelen barn i familier med lavinntekt i Oslo indre øst, men andelen er økende i drabantbyene. En FAFO-rapport fra 2007 (Hernes m.fl.) viser også at de geografiske forskjellene i levekår i stor grad følger innvandrerbefolkningens flyttemønster fra indre by og nordøstover i hovedstaden. Rapporten fastslår at de tradisjonelle forskjellene i levekår mellom indre øst og ytre vest blir mindre synlige, og mer synlige mellom vest og de nye drabantbyene. Tallene i dette kapitlet viser da også at vi nå finner flest økonomisk utsatte barn i bydelene Stovner, Alna og Søndre Nordstrand, mens lavinnteksandelene blant barn i Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand er relativt stabile.

Referanser

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2007): *Oppvekst, utdanning, levekår, kulturaktiviteter og inkludering*. Forslag til Handlingsprogram for perioden 2007-2011. Versjon 11. januar 2007.

Barstad, A., E. Havnen, T. Skarøhamar og K. Sørli (2006): *Levekår og flyttemønstre i Oslo indre øst*. Rapporter 2006/15, Statistisk sentralbyrå.

Epland, J. og Kirkeberg, M. I. (2007): *Barn i lavinntektsfamilier 1996-2004*. Rapporter 2007/33, Statistisk sentralbyrå.

Hernes, G., Bråthen, M., Djuve, A. B., Dølvik, T., Hagen, K., Nielsen, R.A.(2007): *Levekår på vandring. Velstand og marginalisering i Oslo*. FAFO-rapport 2007:05.

Kirkeberg, M. I. (2003): *Inntektsforskjeller og lavinntektssituasjonen i storbyene*. Vedlegg 3 i St. meld. nr. 31 (2002-2003): *Storbymeldingen*, Kommunal- og regionaldepartementet.

Langørgen, A., M. Mogstad og R. Aaberge (2003): *Et regionalt perspektiv på fattigdommen*, Økonomiske analyser nr. 4/2003, Statistisk sentralbyrå.

Mogstad, M. (2005): *Fattigdom i Stor-Osloregionen*. Rapporter 2005/11, Statistisk sentralbyrå.

NAV (2005): *Trygdestatistisk årbok 2005*.

NAV (2007): *Alderspensjon*. Statistikk per 30. juni 2007.
<http://www.nav.no/page?id=1073743247>

Statistisk sentralbyrå (2006): *Befolkningsstatistikk. Familier og husholdninger*, 1. januar 2006. Mindre forskjeller i husholdningsstørrelse. Dagens statistikk, 7. desember 2006.

Statistisk sentralbyrå (2007a): *Fylkesfordelt nasjonalregnskap, 2004. Liten endring i fylkesandeler av BNP*, Dagens statistikk 3. april 2007.

Statistisk sentralbyrå (2007b): *Økonomi og levekår for ulike grupper*. Rapporter 2007/8, Statistisk sentralbyrå.

St. meld. nr. 50 (1998-1999): *Utjamningsmeldinga. Om fordeling av inntekt og levekår i Noreg*.

St. meld. nr. 31 (2006-2007): *Hovedstadsmeldingen. Åpen, trygg og skapende hovedstadsregion*.

Unicef (2000): *A Table League of Child Poverty in Rich Nations. Innocenti Report Card No.1*, June 2000. Innocenti Research Centre, Firenze, Italia.

Wessel, T. (2006): *Inntektsulikhet i Oslo-regionen – langs gamle spor i den nye økonomien*. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 1, vol 47. Universitetsforlaget.

Ytrefhus, S. (2004): *Fattige barn i Norge. Hvem er de og hvor bor de?* Fafu-rapport 445, 2. redigerte utgave.